

*Varkonyi Hildebrand: A gyermekkor lélektana. II. r. 6—12. életév. Szeged, 1940. (8 r., 275 l.)

*Vértes O. József: A gyógyító nevelés rendszere. Budapest, 1940. (8-r., 82 l.)

Visy József: A mai Németország humánum-szemlélete. (Szellem és Élet Könyvtara. Szerk. Bartók György. Új sorozat. 8 sz.) Budapest, 1940. (8-r., 14 l.)

*Wieder György: E. Kriek népi-politikai nevelésmélete. (Közlemények a szegedi Ferenc József-tudományegyetem Pedagógiai-Lélektani Intézetéből. 12. sz.) Budapest, 1940. (8-r., 87 l.)

Wirth Ferenc: A vallás filozófiatörténeti jelentősége Thalesztől Anaxagorasig. (Dolgozatok a Fazmanly Peter-tudományegyetem Filozófiai Szemináriumából. 26.) Budapest, 1939 (8-r., 35 l.)

*Ifj Zibolen Endre: Szociális érés az iskolában. Budapest 1939. (8-r. 187 l.)

VEGYES.

A kolléga. Vajjon ez a fogalom helyén van-e egy tudományos pedagógiai folyóiratban, más szóval: jut-e szerepe a nevelésben, iskolázásban? Az olvasót arra kérem: függesse fel egyelőre válaszát, idézze fel saját iskolai tapasztalatait és némi türelemmel és jóakarattal olvassa el az alábbi fejtegetéseket.

De kezdjük a szóelemzésen, amely megvilágítja a fogalmi tartalmat. Kolléga: latin *collega*, *colligere*: egyesíteni; kolléga: kartárs, pályatárs, hivataltárs, pajtás; kollegiális: testületi; kollegialitás: testületi szellem, bajtársiasság; németül: *Berufsgenosse*, *Amtsgenosse*, *Amtsbrüderlichkeit*.

Ennek alapján a közös állás, hivatal, hivatás közös érdekeket: jogokat és kötelezéseket, szóval összhangzó együttműködést vet felszínre. Különös fontosság illeti meg ezt a közjólét szolgálatában álló intézményeknél, testületeknél, amelyeknek keretébe tartoznak a tanító- és tanártestületek.

Az igazi kollegialitásnak feltételei, követelményei fokozott mértékben ugyanazok a tényezők, amelyek embertársainkkal szemben általában kötelezők: udvariasság, őszinteség, szíves készség, támogatás szóval és tettel stb. A kollegialitás kerékkötői, megbontói viszont: féltékenység és hiúság, irigység és önhihtség, politikai, felekezeti és világnézeti súrlódások, előléptetési visszasságok, a kartársak gyermekeivel szemben tanúsított túlenyhe vagy túlszigorú bánásmód, a társakról szóló bíráló megjegyzések a tanulók előtt, vagy egy új osztály átvételekor (pl. Hisz ti nem tudtok semmit!) stb. Mondanunk sem kell, hogy a kollegialitásnak igazi öre, sőt felelősséggel teljes tényezője az igazgató, aki ne csak feljebbvaló legyen, hanem inkább *primus inter pares*. Viszont nem tagadhatni, hogy legjobb szándékai egyesek makacsságán hajótörést szenvedhetnek.

A kollegialitás ügyének fontosságát a szakirodalom is elismeri: Roloff pedagógiai lexikonában külön cikkben méltatja (II, 1333—35), jóval tovább megy Friedrich Schneider, aki »Unterrichten und Erziehen als Beruf« c. leg-

újabb munkájában (1940) terjedelmes fejezetet szentel ennek az ügynek (204—236), amelyet a hivatásbeli etika szerves részének tekint. Tudomásom szerint erről a kevésbé megbolygatott, mert kényes kérdésről ilyen alapvető, monografiának is beillő tanulmányt még nem írtak. 33 lapon minden elképzelhető vonatkozásban és kihatásban tárja elénk leplezetlenül a kolléga természetrajzát és a kollegialitás szociográfiáját. Minden során megérik, hogy bőséges tapasztalataiból merített és azoknak lidércnyomásától igyekszik megszabadulni. Nem titkolja, hogy a kollegialitással baj van a német tantestületekben (de talán egyebütt is). Az olvasóban ilyenkor visszhangként saját kellemetlen, sőt kínos visszaemlékezései elevenednek meg. De lássuk sorrendben néhány jelcintősebb, figyelemreméltó részletét. Bevezetésül a keresztény nevelőknek a Megváltónak tanítványaihoz intézett intelmeit állítja oda követendő példa gyanánt: Új parancsolatot adok néktek, hogy egymást szeressétek, amint én szeretlek titeket (János ev. 13, 34) Miről vetekedtek magatok között az úton? Ők pedig hallgatának, mert az úton arról vetekednek vala, ki lenne jövődöben ő közöttük legnagyobb. És monda tanítványainak: Aki első akar lenni, mindeneknél utolsóbb legyen és mindeniteknek szolgálja. (Márk ev. 9, 33—35). Idézi Goethenek egyik leveléből a következő jellemző megfigyelést: »Sajnos a rokon foglalkozás gyakrabban elválasztja egymástól az embereket, mert az igazi együttes buzgóság olyan ritka, az irigység és kajánság pedig annál gyakoribb«. Nem kevésbé jellemző ez a két páros rím: »*Ein Kollege, das ist ein Mann Der den anderen nicht leiden kann*« és »*Der Lehrer, der aufwärts und vorwärts strebt, Auf den Widerstand der Kollegen stösst*«. A továbbiakban szóvá teszi a »kolléga« szónak idővel bekövetkezett értelemváltozását, elértéktelenedését, a »kolléga« és »kolléga úr« megszólítás megkülönböztetésében rejlő célzatosságot, a lefelé leereszkedő, felfelé meghunyászkodó kollégát, a hiányos kollegialitás okait és ellenszereit, és káros hatását a tanulóifjúságra. Nem mellőzi a vegyesnemű tantestületeket és az ebből eredő veszedelmeket sem, pl.: elférfiasodott tanító, barátságos érintkezés és szerelmi viszony a kétnembeli tanerők között, az igazi kollegialitás torzképe és ennek okai (különböző hivatásbeli feszültségek) stb.

Összefoglalva: szerzőnek sikerül az olvasót a kollegialitás elsörendű fontosságáról meggyőzni és arról, hogy az minden tanítézetnek legsebezhetőbb oldala. A bajok legbiztosabb ellenszere: önmagunk megismerése, felülbírlása, fegyelmezése.

— m —

Kultúrfilozófiai és kultúrpolitikai fogalmak tisztázása mindenkor magasrendű tudományos feladat, mely a legjelesebb elméket méltán foglalkoztatja, így pl. az *irodalmi műveltség* valódi értékének megállapítása. Olyan kultúrfilozófiai fogalom ez, melyet újabban az értékek mai helycseréjében, hogy ne mondjam Vitus-táncában, — mikor a humanisztikus és természettudományos műveltség szép egyensúlya régen megdőlt, mikor a modern ember ú. n. soffőr-típusának kialakulásával a technikai műveltség mindenek fölött való értékűvé készül tornyosodni s minden egyebet mélységes lenézéssel sújtani, — szükségesnek látszik újra kiemelni a feledés homályából. Ezt a magyarázó és mentő, regeneráló munkát végzi el a kultúrfilozófiai és kultúrpolitikai

gondolkodásnak legmagasabb régióiban élő tudósunk, *Kornis Gyula* e tárgyú tanulmányával (*Az irodalmi műveltség értéke*. Budapest, 1940. 24 lap.).

Csak a barbár, kinek már a klasszikus görög világ óta mindig egyszerű, nyers, durva, pusztán a haszonra irányuló az élete, nem ismeri az élet finomabb alakítása, az ideális szellemi javak iránt való érzéket, amely a lelket ápolja, műveli, fölfelé ösztönzi, alkotásra bírja s egyéniségét differenciálja. Ezzel szemben a magasabbrendű műveltség fogalmának megteremtésével és kialakításával a görög szellem tett szolgálatot az egész emberiségnek, mikor esztétikai életeszményt, a kalokagathiát, a humanitást többszörös közvetítéssel áthagyományozta az utókor népeire és nemzeteire, bennök az egész emberiségre. Ennek a közműveltségnek a kialakítására ma is a költők, az irodalom képviselői tartanak elsősorban igényt, hiszen a műveltség a régi görögöknél mind formai, mind tartalmi szempontból elsősorban irodalmi műveltség volt. Évszázadokon, sőt évezredekén át a műveltség érték- és fokmértőjének a legtöbb ember az irodalmi kultúrát tartotta, tehát nem praktikus-utilitarisztikus, hanem ideális, szellemi értéket.

Kornis Gyula korunk jelenségeire figyelve megállapítja, hogy ennek az értékelésnek az általánossága körülbelül egy század óta fokozatosan csökken. A modern ember nem hajlandó meglátni, hogy bár a technika eredményei kétségkívül csodálatos kényelemszerző vívmányok, az ember végső értékei szempontjából, mégis közömbösek, az élet igazi tartalmát nem mélyítik. Az ifjúság értékfelfogása, életérzése, fogékonysága, ideáljai főképp a világháború óta világszerte a naturalisztikus-technikai korhangulat sugalma alatt mégis ebbe az értékírányba sodródnak. *Kornis Gyula* tanulmánya nagy erudícióval és meggyőző dialektikával törekszik megértetni mindenkivel, ki e válságnak tudatában van, s iránta valóban érdeklődik, hogy csakis a történeti-szellemi világban érthetjük meg közvetlenül az egész valóság lényegét, értelmét és értékét, s hogy az irodalmi műveltség első nagy értéke éppen abban rejlik, hogy az egyetemes emberi értékfelfogásokhoz, melyeknek körébe mindennemű kultúra beletartozik, lelkünk számára utat nyit. Az irodalmi műveltség tehát az egyetemes emberi szellemet tükrözi, ezért a szó saját szerű értelmében *humanisztikus* műveltség, egyben azonban a nemzeti önismeret iskolája is. Nem természetlen *historizmus*; hanem szükségképi, termékeny és eleven, a *jelenbe* ható erő. Sokoldalú, színekben gazdag fejtegetéseivel, melyeknél mélyebbre még senki sem hatott e kultúrfilozófiai tárgy taglalásában, végül oda jut el a tanulmány, hogy a nemzeti irodalmi műveltség legfőbb értékét magyar létünk és lényegünk történeti folytonosságának és egységének megőrzésében ismeri fel. Befejezésül azt is megállapítja, hogy az irodalmi nevelésnek lélekformáló művészete még abban is nyilvánul, hogy hajlamot teremt az esztétikai művelődésre és finomodásra, vagyis arra, hogy az irodalmi műveltség lelki szükségletté, belső gazdagságnak és tisztulásnak forrásává legyen.

A mai napok technikailag elvakult fiai közül többnek el kellene olvasnia nagynevű gondolkodóknak kiváló szellemű fejtegetéseit abból a célból, hogy a soffőr-típus túltengésének veszedelmei ellensúlyozhatók legyenek.

gy. á.

Erdélyi tankönyvek a román uralom idején. Cluj-Kolozsvárt jelent meg 1925-ben *György Lajosnak* 71 lap terjedelmű »Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1919—1924« című munkája. A 34—46. lapon a szerzők betűrendjében a *tankönyvirodalomról* számol be: iskolai kézikönyvek, szótárak, iratmintagyűjtemények, pedagógiai munkák. A 63. lapon közölt táblázatos statisztikai kimutatás szerint az idevágó termelés gazdagsága meglepő. Az egész könyvanyag 33%-át (352 darab) ugyanis a szépirodalom foglalja le, amely után nyomban következik 22%-kal (244 darab) a tankönyvirodalom. Ehhez járul még a Pótlásban említett 2 darab. A szerzők között leggyakrabban szerepel: *Bilinszky Lajos* (9 magyar és történelmi tankönyvvel, társszerzőkkel még 4 román), *Bodor János* (5 hittan), *Caba Ágoston* (7 román és magyar), *Kiss Piroska* (3 történelem, természetrajz), *Kováts S. János* (részben társszerzővel 7, magyar irodalom, magyar és francia keresk. levelező, román nyelvkönyvek), *több (róm. kath.) népiskolai tanító* (7 magyar olvasókönyv). Ime néhány — címe után ítélve — érdekesnek ígérkező munka. *Bálint Ákos*: Már az első héten — képek segítségével — szöveget és mondatokat olvastató Öröm-Ábécé és olvasókönyv. Modern alapon, a jelen »képekkel olvastató« új módszernek az eddig bevált fonomimikai és írva-olvastató módszerekkel való egyeztetésével. Magyar tannyelvű elemi iskolák I. oszt. számára. Gheorghi-Gyergyószentmiklós 1. kiad. 1922, 2. kiad. 1923, 102 l. — *Ugyanaz*: Mesés vezérfonal az Öröm-Ábécéből való olvasás-írás tanításához, valamint a számtan, beszéd- és értelemgyakorlat, rajz, ének, torna és kézimunka anyagának majdnem óráról-óraóra való feldolgozásához. U. ott 1924, 94 l. — *Boca Gyula*: Alkotmánytan, jogi ismeretek és közgazdaságtan líceumok (IV. oszt.), polgári iskolák részére, nemkülönbén a román állampolgárok nevelése céljából. A legújabb tanterv szerint összeállítva. Arad. 1923. — *Dejeu Péter* és *Fodor Péter*: Schidloff—Berlitz egyesített módszerű román nyelvtanfolyam a román nyelvnek magánúton való megtanulására. I—X. füzet. Oradea-Mare—Nagyvárad 1919, 304 l. — *H. J.*: Az új iskolatörvény Hollandiában. A R. K. Centraalbureau voor Onderwijs en Opvoeding s'Gravenhage hivatalos kiadása alapján ismerteti. (Kolozsvár 1924, 15 l.). — *Kiss József*: Útmutatás Románia földrajzának tanítására a tanító számára. Alba-Julia—Gyulafehérvár 1924, 47 l. — *Szőcs Géza*: A román nemzet és Románia története. Aguletti »Istoria Romanilor« című műve nyomán átdolgozta és kiegészítette. I. rész: a románok őstörténelmétől a fanarioták koráig. Cluj-Kolozsvár 1920, 151 l. — *Zách Felicián*: Románul egy hónap alatt. Beszélgetés, nyelvtan, szótár. A »Román« nyelv tanító nélkül való megtanulására. Gyakorlati szótár 1200-nál több szóval. Mellékletül iratformák. Nagybánya 1919, 79 l. stb.

Ezek a tankönyvek bizonyára bő és tanulságos adatokkal szolgálnának még mindig vajúdó nemzetközi felülvizsgálat és elbírálás szempontjából.

György Lajos érdemes munkáját a következő megállapítással fejezi be: A kép, amely ezekből az adatokból az erdélyi magyar irodalomról kialakul, megnyugtató és biztató.